

08.03.2024

Група № 31

Урок № 39

Тема уроку: «Розділові знаки при прямій мові»

Мета уроку: повторити основні пунктограми при прямій мові й діалозі; закріпити теоретичні знання й практичні навички з теми; за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу виховувати у здобувачів освіти повагу до літературної мови й культурних надбань рідного народу.

Матеріали до уроку:

1. Опрацюйте § 43 у базовому підручнику: *Українська мова (рівень стандарту): підручник для 11 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2019. – 208 с.*
2. Перегляньте відео до уроку на **YouTube:**
https://www.youtube.com/watch?v=zVWknHPs4pQ&ab_channel
3. Законспекуйте матеріал до уроку (ОСНОВНЕ):

ПРЯМА МОВА

ВИРАЖАЄ	мовлення іншої особи, передане дослівно, без змін
СУПРОВОДЖУЄТЬСЯ	словами автора, що вказують, кому вона належить
СТОЇТЬ	після слів автора, перед ними або всередині них

Пам'ятка

«Сім правил до теми»

1. Пряму мову записуємо з великої літери й беремо з обох боків у лапки. Після слів автора ставимо двокрапку. Слова автора після прямої мови записуємо з малої літери.
2. Якщо слова автора стоять усередині прямої мови, то можливі три варіанти розділових знаків: «П,—а,—п». «П, — а. — П». «П,—а:—П».
3. Цитати завжди беремо в лапки, крім випадків, коли цитата є частиною речення, тоді її пишемо з малої літери. Указівку на автора цитати беремо в дужки, після другої дужки ставимо крапку.

4. Віршований текст у лапки не беремо, оформляємо як звичайну цитату.
5. Кожну репліку діалогу записуємо з нового рядка, перед нею ставимо тире.
6. Якщо репліки записуємо не з абзацу, а підряд, то кожну з них беремо в лапки, а між ними ставимо тире: «П, — а. — П?»—«П, — а. — П».
7. Різновид цитати — епіграф. У лапки не беремо. Указівку на джерело пишемо під епіграфом справа без дужок, крапку після неї не ставимо.

Розділові знаки при прямій мові

Правило	Приклад
«П»,—а.	«Не на тебе ждять я буду», — поет відповідає.
«П?»-а.	«Хто ж се я?» — поет питає.
«П!»—а.	«От спасибі!» — крикнув лицар.
А:«П?»	Тут поет не втерпів:«Хто там?»
«П,—а,—п».	«Голос маю, — каже лицар, — та не тямлю віршування...»
«П,— а. —П».	«Ні, се я, — озвався голос. — Маю справу пильну дуже».
«П?- а. - П».	«Що ж?— поет на те говорить. — То за ручку та й до шлюбу!»
«П!— а. — П».	«Годі жартів! — крикнув згорда. — Бо задам тобі я гарту!» (Леся Українка)

Слід зауважити! Окремого коментаря потребує випадок, коли слова автора стоять усередині прямої мови. Після слів автора ставиться кома з тире й пряма мова починається з малої літери, якщо слова автора стоять не на межі двох речень прямої мови, а всередині одного речення прямої мови: «Що ви, — кажучи, — шукаєте?» (Л. Костенко).

Слід зауважити! Коли одна частина слів автора стосується тієї частини прямої мови, яка йде перед розривом, а друга — тієї, що йде після нього, то після слів автора ставиться двокрапка й тире, а пряма мова продовжується з великої

літери («П,—а:—П».): *«Знаю, що по закону, — сердито відповів на те Лозовий і додав: — Вишняку шкода»* (В. Дрозд).

Пряма мова не виділяється лапками, якщо немає вказівки на те, кому вона належить: *Недарма кажуть: пісня — душа народу* (В. Скуратівський).

Непряма мова

Непряма мова — це чуже мовлення, передане тільки із збереженням змісту висловлюваної думки без збереження форми та інтонації висловлювання.

При потребі пряму мову можна замінити на непряму, при цьому слова автора стають головним реченням, а пряма мова — підрядним.

У непрякій мові опускають вигуки, повторення, іноді вставні слова, частки, а звертання або опускають, або роблять підметами чи додатками:

«Тату, добридень!» — сказав я йому, спинившись.

Я, спинившись, привітався до тата.

При заміні прямої мови непрямою займенники і дієслівні форми 1-ї та 2-ї особи замінюються займенниками і дієслівними формами 3-ї особи. У реченні з непрямою мовою займенники і прислівники стають сполучними словами, а питальна частка чи — сполучником.

Якщо пряма мова складається з кількох речень, то при заміні її непрямою утворюється багатоконпонентне складне речення:

«Ми вас проведемо? — упевнено сказав білоголовий сміливець першокласного віку. — Ми знаємо, куди вам треба» (О. Гончар).

Білоголовий сміливець першокласного віку упевнено сказав, що вони їх проведуть, що вони знають, куди їм треба.

Запитання, передане прямою мовою — пряме, а непрямою — непряме.

У кінці речення з непряким питанням ставиться крапка.

Речення прямої мови	Засоби зв'язку	Приклади	
		пряма мова	непряма мова
Розповідне	Сполучники: що, ніби, щоб	<i>Передихнула, промовила вголос: «Я вільна»</i> (Р. Іваничук)	<i>Передихнула, промовила вголос, що вільна.</i>

Питаль- не	Сполучники чи сполучні слова: <i>хто, що, який, чий, котрий, де, куди, чи, коли, як</i> тощо	«А куди ви їдете, люди добрі?» — осмілився спитати Павлусь (А. Чайковський)	Павлусь осмілився спитати, куди вони їдуть.
Спону- кальне	Сполучник <i>щоб</i>	«Тосю, ану йди сюди!» - закричав Юрко (Є. Гуцало)	Юрко закричав, <i>щоб</i> Тося підійшла.

4. Виконайте наступні завдання:

4.1 Запишіть, розставляючи потрібні розділові знаки при прямій мові.

1. Життя в неволі нічого не варте відказав Максим краще смерть! (І. Франко). 2. Пам'ятаю, казала мені мати Цей світ як маків цвіт Зранку цвіте до вечора опаде! (О. Довженко). 3. Роби добро казала мати і чисту совість не віддай за шмати! (Д. Павличко) 4. Я подумав тоді Тіні коротшають так само непомітно як і людське життя (Г. Тютюнник). 5. Ніщо так не красить людину, як натхнення подумала Ярослава (О. Гончар). 6. Все, все ми віддаємо тобі Батьківщино промовив він раптом якимсь дивним голосом ні до кого. Все! Навіть серця (О. Гончар).

4.2 Прочитайте речення. Перебудуйте подані речення у речення з непрямою мовою. Запишіть їх. Що змінилося?

1. «Чого ж ти, Петре, стоїш, заступаючи пів небокраю?» - запитала вчителька (О. Забужко). 2. «У справжньому художньому творі не можна вийняти один вірш, одну строфу, одну фігуру, один такт із свого місця і поставити в інше», — зазначав Лев Толстой. 3. Кажу дітям: «Подивімося в небо...» (В. Сухомлинський). 4. В одній зі своїх статей письменник Сергій Носань гнівно запитує: «Чому ж ми самі часто нехтуємо мовою материнською, цим скарбом, з якого виростаємо?» 5. «Я буду брати себе в руки», - обіцяв Рубан. 6. «Любіть Україну, всім серцем любіть!» — закликав Володимир Сосюра.

- Зверніть увагу, які речення ми отримали в результаті перетворення?
- Що стає головною частиною речення, а що підрядною з'ясувальною?

4.3 Виконайте тестові завдання.

Завдання 1–12 мають по три варіанти відповіді, серед яких лише один правильний. Потрібно вибрати правильний варіант відповіді.

1. Як об'єднуються частини в реченні з прямою мовою?

- А за змістом та інтонаційно;
- Б за допомогою сполучників;
- В за змістом;
- Г за допомогою розділових знаків.

2. Які розділові знаки вживаються при прямій мові?

- А кома;
- Б лапки, тире, двокрапка;
- В тире;
- Г крапка з комою.

3. Слова автора — це:

- А речення, що вказує, кому належить пряма мова;
- Б речення, що вказує на манеру вести розмову;
- В речення, що вказує, кому належить пряма мова, за яких обставин висловлена, яка манера вести розмову в людини та інше;
- Г речення, що вказує на опис ситуацій мовлення.

4. У реченні Чого зажурився, мій любий козаче?» — питає дівчина вродлива слова автора стоять:

- А перед прямою мовою;
- Б після прямої мови;
- В усередині прямої мови;
- Г немає слів автора.

5. У реченні Промовила конвалія: «Прощай, гаю милий» слова автора стоять:

- А немає слів автора;
- Б після прямої мови;
- В усередині прямої мови;
- Г перед прямою мовою.

6. У реченні Прощай, Самсоне! — крикнула зрадлива. — Ти думав, що для тебе я забуду родину? слова автора стоять:

- А перед прямою мовою;
- Б після прямої мови;
- В усередині прямої мови;
- Г немає слів автора.

7. У якому реченні припущено помилки у вживанні розділових знаків при прямій мові, усередині якої слова автора?

А «Чи бачили таке, — сказав батько і, помовчавши, додав: — Готовий хлібороб, одним словом».

Б «Ото воно там якраз і було, — сказав мій візник, — отам, де стовп».

В «Яка ти розкішна, земле, думала Маланка. Весело засівати тебе хлібом, прикрашати зелом, завітчати квітами».

8. У якому реченні припущено помилки у вживанні розділових знаків при прямій мові, після якої стоять слова автора?

А «Васильку, а йди сюди» — гукнув з подвір'я батько.

Б «Голубчику, рятуй!» — тут простогнала Щука.

В «Чого ти журишся?» — вона спитала тихо.

Г «Ніщо так не красить людину, як натхнення», — подумала Ярославна.

9. У якому реченні припущено помилки у вживанні розділових знаків при прямій мові, перед якою стоять слова автора?

А Ярославна подумала: «Ніщо так не красить людину, як натхнення».

Б Мудрець наполягав: «Краще слухати, ніж говорити».

В І тихо-тихесенько я промовляла: «Сон літньої ночі, мені тебе жаль...»

Г Струна бринить лагідною луною «Я тут, я завжди тут, я все з тобою!»

10. Речення Мова живе завжди поряд з піснею, сестрою її рідною (Олесь Гончар). — це:

А пряма мова;

Б репліка діалогу;

В цитата;

Г непряма мова.

11. Яка схема відповідає реченню: «Ой роде наш красний, роде наш прекрасний, не цураймося, признаваймося, — не багацько нас є», — говорить в народній пісні?

А А: «П (?)».

Б «П», — а.

В «П (?)» — а.

Г «П», — а, — «П».

12. Правильно оформлено цитату в реченні:

А Поет змальовує всенародний визвольний рух, коли: «жінки навіть з рогачами пішли в гайдамаки».

Б Потім філософ здивував його такими словами, скажіть матінці-цариці, що мені моя сопілка й вівця дорожчі царського вінця.

В Як зазначає В. дон Герібольдт: Мова — це дух народу.

Г З бодем пише Т. Шевченко про українське село: «Чорніше чорної землі блукають люде».

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

ledishade@ukr.net .

У темі листа вкажіть ваше прізвище, предмет, номер групи та № уроку.

08.03.2024

Група № 31

Урок № 40

Тема уроку: Контрольна робота №3 Пунктуаційна норма (тест)

Мета уроку: перевірити знання пунктуаційної норми; розвивати пам'ять, увагу, логічне мислення, самостійність, уміння розпізнавати вивчені мовні явища, формувати уміння вчитися, виконувати тестові завдання, працювати самостійно, виховувати повагу до мови.

Матеріали до уроку:

Контрольна робота №3 «Пунктуаційна норма»

1. Позначте речення, у якому неправильно вжите звертання.

- А Валеріє Григоровичу, зачекайте, будь ласка!
- Б Ярославе Петровичу, радий вас бачити!
- В Євгеніє Миколаївно, підготуйте доповідь!
- Г Юліє Максимівно, допоможіть колезі!

2. Позначте речення, у якому прикладки відокремлюються тире.

- А Бережімо честь народу найкоштовнішу перлину (*П. Тичина*).
- Б У Каневі стародавньому місті постійно стоїть козацький полк (*О.Гончар*).
- В Там жайвір цей небесний верхолаз до сонця тягне співочу волосину (*П.Перебийніс*).
- Г Прилетів до нас здалека чорногуз або лелека (*М.Адаменко*).

3. Позначте речення, у якому обставина, виражена одиничним дієприслівником, не відокремлюється комами.

- А Земля світаючи всміхалась (*Є. Гуцало*).
- Б Гай лежав розпластавшись (*О. Гончар*).
- В І ми жартуючи погнали чужі ягнята до води (*Т. Шевченко*).
- Г Мої думки печальні наче клоуни, що сміючись розмазують сльозу (*Л.Костенко*)

4. Позначте речення, у якому додаток не відокремлюється комами.

- А За винятком баби Оришки малий Чіпка нікого не любив (*Панас Мирний*).
- Б А я не знаю нічого ніжного окрім берези (*Леся Українка*).
- В На його подвір'ї замість похилої хатини стояв веселий будинок (*Панас Мирний*).

Г Сашко вирішив відповідати замість товариша (*В. Нестайко*).

5. Позначте речення, яке потребує редагування.

А Друже Іван, вітаю тебе з днем народження.

Б Хочу побажати Вам, пане міністре, успіхів у цій справі.

В Добродійко Скрипка, ви бували раніше в наших краях?

Г Пане професор, я підготував презентацію.

6. Позначте речення, у якому означення, виражене дієприкметниковим зворотом, відокремлюється комами.

А Проковтнули тишу обважнілі від снігу сосни (*Р. Іваничук*).

Б Акації стояли в цвіту завітчані безліччю китиць (*І. Нечуй-Левицький*).

В На повитих мороком вулицях не припинявся рух (*О. Гончар*).

Г Освітлене вогнями місто лежало в долині (*М. Стельмах*).

7. Позначте речення з відокремленою обставиною, що потребує редагування.

А Хлопець, прочитавши листа, сидів замислений.

Б Відпочиваючи на березі, настав вечір.

В Горобці, перелітаючи з гілки на гілку, голосно цвірінчали.

Г Сонце, скочуючись за обрій, торкнулося вершечків лісу.

8. Позначте речення, у якому виділена обставина є уточнювальною і виділяється комами.

А Журавлі летять із гирла кудись аж за Київ у поліські болота (*О. Гончар*).

Б Тут день у день кипіла робота (*І. Нечуй-Левицький*).

В Незабаром із обох боків звелися справді круті розмиті береги (*Є. Гуцало*).

Г Сьогодні в самій гущавині гаю я чув солов'їні трелі (*Є. Гуцало*).

9. До кожного рядка, позначеного ЦИФРОЮ, доберіть відповідник, позначений БУКВОЮ

Відокремлені члени речення			Приклади
1	означення	А	Старий зараз ніякої роботи не визнає, окрім пасіки (<i>М. Стельмах</i>).
2	прикладка (як різновид	Б	Степ, струснувши з себе росу, горить рівним жовто-зеленим кольором (<i>Панас Мирний</i>).

	означення)		
3	додаток	В	Солов'ї, нічні товариші мої, у сад злетілись до вікна (П. Воронько).
4	обставина	Г	Галченя, налякане котом, пурхнуло з підвіконня (О. Гончар).
		Д	Неси мене, коню, по чистому полю (І. Франко).

10. Установіть відповідність (розділові знаки при прямій мові пропущено).

Приклад	Схема речення
1 Ет байдуже озвалася матуся то був не день, то сполох був, та й годі.	А А: «П!»
2 А ясень їй киває в верховітті Найкраща в світі!	Б «П», — а.
3 Це і все. Я йду помітитися, Олесю сказала Христя.	В «П, — а, — п».
4 Драбиною її плещи, та добре! кричала Кайдашиха Нехай не збирає яєць на нашому горищі	Г «П, — а: — П».
	Д «П! — а. — П!»

11. Кома не ставиться в реченні (розділові знаки не розставлено):

- А На подвір'ї голосно сміються діти і пурхають горобці.
- Б І жмуриться вікнами наша хатина і шепче задумливий сад.
- В Жайворонок заспівав для своєї жіночки і їй теж захотілося злетіти в небо.
- Г Мені потрібне слово а не слава.

12. Установіть відповідність між складними безсполучниковими реченнями та розділовими знаками, які необхідно в них поставити:

Розділовий знак	Речення
1 тире;	А Тихо й нудно і спека пекельна... (С. Васильченко).
2 кома;	Б Скільки глянеш вилискують розгойдані хліба

	(О.Довженко).
3 двокрапка;	В Лаврін не поганяв волів він забув і про воли і про мішки й тільки дивився на Мелашку.
4 крапка з комою.	Г На хвилину раптом стихли голоси і спинилися тіні (Л. Смілянській).
	Д Закурілася земля задиміла пішов дощ дрібний та тихий мов крізь сито засіяв стрепенулися темні ліси і розправляючись підставляли своє загоріле листя під дрібні дощові краплі.

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

ledishade@ukr.net

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.